

38. Якуб'як Я. Мирослав Скорик / Ярослав Якуб'як // Композитори союзних республік : сб. статей / сост. Л. Красинская. – М., 1980. – Вып. 3. – С. 94–130.
39. Інтерв'ю с Мирославом Скориком // Советская музыка на современном этапе: статьи и интервью (Составители Головинский Г., Шахназарова Н.). – М. : Советский композитор, 1981. – 376 с.
40. Гордійчук М. Нове слово в жанрі / М. Гордійчук // На музичних дорогах. Статті та рецензії. – К., 1973. – С. 176–182.
41. Басалаєва Є. Камерно-інструментальна творчість М. Скорика. Проблеми інтерпретації / Євгенія Басалаєва // Науковий вісник НМАУ ім. П. І. Чайковського. Мирослав Скорик. Зб. статей. Вип. 10. – К. : НМАУ, 2000. – С. 69–84.
42. Скорик М. Твори для фортепіано : навч.-метод. посіб. / ред.-упоряд., вступне слово Оксани Рапіти / Мирослав Скорик. – Львів : СПОЛЮМ, 2008. – 220 с.

Анотація

К.П.Ивахова

Теоретико-искусствоведческие и художественно-дидактические исследования фортепианного творчества Мирослава Скорика

Осуществляется анализ исследований историко-искусствоведческих и художественно-дидактических аспектов фортепианного творчества Мирослава Скорика как учебного материала для студентов музыкальных учебных заведений. Характеризируются научные публикации, в которых освещаются жанрово-стилистические, образно-тематические, исполнительско-интерпретационные, художественно-дидактические особенности фортепианных произведений, а также генетические, родовые, региональные и национальные предпосылки формирования мировоззрения и музыкальной культуры выдающегося композитора современности. Обращается внимание на роль и место фортепианного творчества М.Скорика в традициях отечественной и мировой музыкальной культуры.

Ключевые слова: Мирослав Скорик, фортепианное творчество, дидактика, фортепианные жанры, музыкальный язык, традиции и новаторство, академизм, фольклоризм, джазовость.

Summary

K.P.Ivakhova

Historical and art study, artistic and didactic researches of Miroslav Skoryk's piano works

The article analyses the historical and art study, artistic and didactic researches of Miroslav Skoryk's piano works as educational material for students of musical schools. It characterizes scientific publications, which highlight the genre-stylistic, figurative and thematic, performance-interpretation, artistic-didactic features of the piano works, as well as genetic, familial, regional and national prerequisites of the formation of his world outlook and musical culture. Special attention is paid to defining the role of M.Skoryk's piano works in the traditions of national and world music culture.

Key words: Miroslav Skoryk, piano works, pedagogy, musical language, tradition and innovation, academic, folklorism, jazz, postmodernism.

Дата надходження статті: «10» жовтня 2013 р.

УДК 377.012-043.86(477)»1940/1959»

Т.В.ІВЧЕНКО,
аспірантка
(м.Луганськ)

**Джерельна база дослідження розвитку професійно-технічної освіти України
в 40-50-ті роки XX століття**

У статті проаналізовано основні джерела, що відображають становлення та розвиток професійно-технічної освіти України в 40-50-х роках XX століття. Їх аналіз дозволив з'ясувати передумови створення системи трудових резервів, здійснити аналіз якісних змін у навчально-виробничій, виховній, методичній роботі в довоєнний час, в роки війни, в період відновлення народного господарства та зростання темпів виробництва після Великої Вітчизняної війни. Насамперед, переважна кількість авторів торкалися питань реформування професійно-технічної освіти зазначеного періоду, та вносили пропозиції щодо використання досвіду минулого у період пошуку шляхів реформування сучасної системи підготовки фахівців робітничих професій у державі.

Ключові слова: система трудових резервів, кваліфікований робітник, ремісниче навчання, училище, навчально-виробнича, методична, виховна робота.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Процес входження України у світовий економічний простір, перехід до світового культурно-освітнього середовища зумовлюють необхідність поглибленого та об'єктивного вивчення вітчизняного досвіду професійно-технічної

освіти, відшукання найбільш оптимальних шляхів запровадження кращих педагогічних надбань в українську освітню практику, прогнозування можливих тенденцій розвитку вітчизняної та світової систем професійної підготовки робітників. Це зумовлюється тим, що в кінці ХХ – на початку ХХІ століття гостро постало завдання реформування професійно-технічної освіти у зв'язку з кардинальною зміною вимог до якості підготовки кваліфікованих робітників. Світова глобалізація, міжнародна конкуренція, потреби національного ринку праці почали висувати нові, підвищені вимоги до кваліфікації робітників, а звідси, до змісту і форм їхньої професійної підготовки. Застаріла українська система підготовки професійних кадрів з її втратами та проблемами, яка і за минулих часів в повній мірі не відповідала світовому рівню професійної освіти і навчання, почала суттєво гальмувати процес інтеграції країни до світового економічного та освітнього простору.

Одним із найбільш складних завдань будь-якого історико-педагогічного дослідження є формування джерельної бази. Аналіз основних історико-педагогічних джерел, що відображають розвиток професійно-технічної освіти в Україні в 40-50-х роках ХХ століття дасть змогу з'ясувати передумови створення системи трудових резервів, простежити якісні зміни у навчально-виробничій, виховній, методичній роботі професійно-технічних навчальних закладах.

Аналіз досліджень і публікацій... У працях визнаних сучасних представників педагогічної думки Т.Десятова, Ю.Зіньковського, І.Зязюна, В.Кремня, В.Мадзігона, Н.Ничкало, О.Сухомлинської, та інших дослідників та організаторів вітчизняної освіти знайшли відображення окремі питання історії професійно-технічної освіти України. Історико-педагогічні аспекти професійно-технічної освіти досліджуваного періоду проаналізовано також у фундаментальних історико-педагогічних працях 70-х рр. ХХ століття (С.Батишев, А.Веселов, Г.Терещенко, М.Пузанов та ін.), в історико-педагогічних публікаціях незалежної України – 90-х рр ХХ століття (О.Любар, А.Медвідь та ін.). Історії професійно-технічної освіти були присвячені й дисертаційні роботи, які було виконано як у 50-80-х рр. (М.Забелін, О.Новікова Ф.Зазулков та ін.), так і в 90-х рр. ХХ століття – на початку ХХІ століття (В.Липинський, Н.Яценко, Н.Падун, І.Лікарчук та ін.).

Проте в роботах названих вище науковців не представлено джерельну базу, не доведено, що сукупність використаних джерел є достатньою для історико-педагогічних узагальнень та інтерпретацій.

Формулювання цілей статті... Метою статті є аналіз джерельної бази дослідження питань розвитку професійно-технічної освіти України в 40-50 ті роки ХХ століття.

Виклад основного матеріалу... В ході нашого дослідження ми ознайомились з колом фундаментальних робіт та джерел.

Використані джерела ми можемо класифікувати на такі основні групи:

1.Архівні матеріали, що зберігаються в Центральному державному архіві вищих органів влади й управління України (ЦДАВО України), у фондї №4609, та документи з Центрального державного архіву громадських об'єднань України (ЦДАГО України), що зберігаються у фондї №1 Центрального Комітету Комуністичної партії України.

2.Матеріали офіційного характеру (постанови, накази, звернення тощо), видані Головним управлінням трудових резервів при СНК СРСР, радянським урядом чи комуністичною партією.

3.Різноманітні публікації в педагогічній періодиці 40–50-х років ХХ століття.

4.Роботи окремих українських педагогів та діячів освіти, які були сучасниками досліджуваного періоду (С.Батишев, А.Веселов, Г.Терещенко, М.Пузанов).

5.Історичні та історико-педагогічні праці сучасних авторів, що висвітлюють історію розвитку професійно-технічної освіти в Україні у 40–50-ті роки ХХ століття (Н.Ничкало, І.Лікарчука, Н.Падун, І.Зязюна та ін.).

6. Дисертаційні роботи другої половини 50-х рр. – початку 70-х рр. ХХ століття та другої половини 90-х рр. – початку 2000- х рр. ХХІ століття.

Документи, що зберігаються в архівах, є дуже різноплановими: від постанов, циркулярів, інструкцій, резолюцій та декларацій до звітів, листів і актів обстеження роботи на місцях. Їх вивчення допомагає відтворити динаміку розвитку професійно-технічної освіти України в зазначений період, проаналізувати основні положення стосовно змін мережі професійних закладів та контингенту учнів.

Аналіз фонду ЦК КПУ дозволяє побачити вплив політики та комуністичної ідеології на стан і розвиток професійно-технічної освіти, розкрити деякі приховані матеріали щодо агітації учнів з боку політгуртків та комсомольських організацій. Проаналізовано нині відкриті для дослідників, а раніше засекречені матеріали які відтворюють реальну картину підвищення ролі рад, профспілок і комсомолу у справі підготовки кадрів робітничого класу.

Офіційні матеріали, статті, що відображали теоретичні й практичні аспекти роботи ремісничих училищ, публікувалися в таких періодичних виданнях, як: «Производственное обучение», «Профессионально-техническое образование», «Ворошиловградская правда», «Красное знамя».

Завдяки цим виданням ми мали змогу проаналізувати динаміку офіційної точки зору щодо принципів роботи професійно-технічних навчальних закладів досліджуваного періоду, простежити стан навчально-виробничого процесу, познайомитися з офіційно запропонованими методами політико-виховної та культурно-побутової роботи в ремісничих училищах тощо. Протягом 40-х років у педагогічній періодиці з'явилася ціла низка статей, які торкалися питань якості навчально-виховної та методичної роботи, поповнення матеріально-технічної та виробничої бази навчальних закладів професійно-технічної освіти [3; 8; 5; 7].

Окрему групу джерел складають історико-педагогічні публікації українських педагогів та діячів освіти, які були сучасниками досліджуваного періоду.

Наукові праці, статті з питань історії розвитку професійної школи та педагогіки, у тому числі й ремісничих училищ та шкіл ФЗУ у різних регіонах України (прийом до училищ, особливості навчання, забезпечення керівними та педагогічними кадрами) досить активно публікувались у 70-х – 90-х рр. ХХ століття. Особливого динамізму цей процес набув після створення у 1974 році у складі АПН СРСР відділення педагогіки і психології професійно-технічної освіти, яке очолив видатний теоретик галузі академик С.Я.Батишев.

Найбільш вагомими історико-педагогічними дослідженнями цього часу є узагальнюючі наукові розробки А.Веселова «Низшее профессионально-техническое образование в РСФСР, «Очерки по истории профтехобразования» і «Профессионально-техническое образование в СССР: Очерки по истории среднего и низшего профтехобразования», робота М.Весселя «Очерки об общем образовании и системе народного образования в России» та звичайно ж творчий доробок С.Батишева і його учнів.

Комплексному висвітленню проблем історії професійно-технічної освіти в Україні присвячено працю М.Пузанова та Г.Терещенка «Очерки истории профессионально-технического образования в Украинской ССР». Аналізуючи цю роботу доречно зазначити, що серед українських історико-педагогічних досліджень радянської доби це єдина праця, в якій зроблено спробу систематизації історії становлення і розвитку систем підготовки робітничих кадрів з кінця ХІХ й до початку 80-х років ХХ століття [14; 16].

На сторінках журналу «Радянська педагогіка», була розміщена стаття С.Батишева, в якій автор підкреслював «ефективність державної системи трудових резервів в період Великої Вітчизняної війни, вагомий внесок у забезпечення галузей народного господарства кваліфікованими кадрами та укріплення оборонної могутності держави» [1, с.47–58].

У статті Б.Омеляненка, опублікованій у періодичному виданні «Радянська педагогіка», розповідається про завдання, що стояли перед учнями, працівниками ремісничих училищ та шкіл ФЗН: відновлення народного господарства держави, підвищення якості навчально-виховної, методичної та виробничої роботи [11, с.115–120]. У роки перебудови, наприкінці 80-х років, коли зменшився ідеологічний тиск на історичну науку, з'явилась можливість значно об'єктивніше розглянути радянську державну політику щодо системи трудових резервів. Зокрема про це йшлося в статті О.А.Бомбандьорової [4, с.73–76].

Відаючи належне розвитку науково-педагогічної думки соціалістичного періоду, не можна обминути негативних наслідків всеохоплюючого панування принципів марксистсько-ленінської методології, партійності, класового підходу та ідеологічних табу в оцінці явищ та процесів, що відбувались в Україні протягом 30-80-х років минулого століття. Магістральним напрямом широкого масиву монографічних і дисертаційних досліджень став розгляд історії партійного керівництва різними аспектами професійно-технічної освіти через призму виконання партійно-радянських постанов, розпоряджень та директив у цій галузі освіти.

За часів незалежної України продовжуються історико-педагогічні розвідки стосовно розвитку вітчизняної професійно-технічної освіти. Автори публікацій торкалися різноманітних аспектів досліджуваної проблеми.

М.К.Лобода та Л.М.Хойнацька досліджували мобілізацію робочої сили й безпосередню роль шкіл ФЗН та ремісничих училищ у формуванні трудових ресурсів під час післявоєнної відбудови важкої промисловості України. Зрештою, автори приходять до думки, що, незважаючи на всі недоліки мобілізації та організації навчання молоді, підготовлені в навчальних закладах системи трудових резервів численні робітничі кадри вчасно зіграли надзвичайно важливу роль у масовому і систематичному поповненні колективів підприємств [10; 17].

Н.Падун у своїй статті виявила характерні особливості роботи закладів професійно-технічної освіти в 30-ті роки ХХ століття, що дало нам змогу виділити певні соціально-історичні та педагогічні передумови створення системи трудових резервів у 40-х рр. [12, с.51–53].

О.Р.Ганапольський у збірнику «Нові технології навчання» здійснив періодизацію процесу становлення та розвитку системи професійно-технічної освіти в Україні, виділивши п'ять основних періодів еволюції професійної освіти [6, с.183–194].

А.Селецьким теж було зроблено спробу проаналізувати та науково систематизувати різні схеми періодизації історії розвитку систем професійної підготовки робітничих кадрів в Україні [15, с.24–27].

М.І.Бахтін у статті «Організаційно-технічні аспекти підготовки сучасних робітничих кадрів: історія і сучасність» виділив не тільки здобутки, а й недоліки у роботі професійно-технічних закладів України в 40-50-х рр. ХХ століття. Зокрема він підкреслював, що професійна підготовка підлітків була необхідною передумовою забезпечення їх зайнятості і спрямовувалася на захист молоді від безробіття, на підвищення її конкурентоспроможності на ринку праці. Водночас перебування профтехосвіти у складі загальносоюзної освітньої системи, жорстка централізація її планування й управління мали негативні наслідки. Підготовка робітничих кадрів була спрямована значною мірою на задоволення потреб економіки адміністративно-командного типу, переобтяженої військово-промисловим комплексом, внаслідок чого не вистачало кваліфікованих працівників у соціальній та інших сферах. Професійно-технічна освіта не була зорієнтована на підготовку робітників для праці в умовах ринкової економіки. До того ж централізоване визначення змісту освіти, розроблення навчальних планів та програм, підручників уніфікували навчальний процес, обмеживши можливість адаптації професійно-технічної освіти до потреб економіки в конкретних регіонах, що призвело до вузькопрофільності в підготовці робітничих кадрів [2].

Ґрунтовною узагальнюючою працею початку ХХІ століття стало енциклопедичне видання «Профтехосвіта України ХХ століття», в якому оцінюється становлення професійно-технічного навчання [13].

В окрему групу джерел нами виділені дисертаційні роботи з проблеми, виконані в радянський та пострадянський періоди.

У ряді дисертацій радянського періоду досліджено процес розвитку системи трудових резервів в Україні в часи війни. До таких досліджень можна віднести дисертацію Н.Забеліна «Державні трудові резерви та їх народногосподарське значення», Л.Мусялика «Індивідуальний підхід до учнів у ремісничому училищі», Н.Ф.Стрекаловської «Виховання дівчат у ремісничому училищі (в зв'язку з їх підготовкою до участі у виробничій праці)», Г.Шумілова «Деякі питання підвищення якості підготовки молодих кваліфікованих робітників в училищах трудових резервів», Є.Новикової «Боротьба Комуністичної партії Радянського Союзу за підготовку кваліфікованих кадрів робітників для промисловості». Ці роботи зорієнтовано на вивчення специфіки формування та функціонування навчальних закладів на території України, висвітлено деякі питання навчально-виховного та виробничого процесу.

Ряд суттєвих уточнень історії розвитку систем професійної підготовки робітників в Україні подано у монографіях та дисертаційному дослідженні І.Л.Лікарчука [9].

Висновки... Таким чином, проведений аналіз дозволяє зазначити, що існує достатня кількість різноманітних джерел, які дають змогу відтворити досліджуване явище та виявити особливості й тенденції розвитку професійно технічної освіти в Україні в 40-50-х роках ХХ століття.

Список використаних джерел та літератури:

1. Батышев С. Развитие профессионально-технического образования в СССР / С. Я. Батышев // Сов. педагогика. – 1972. – № 8. – С. 47–58.
2. Бахтин М. Электронный ресурс
3. Бойко В. Организация учебно-методической работы / В. Бойко // Производственное обучение. – 1941. – № 1. – С. 21–25.
4. Бомбандьорова О. А. Відновлення мережі закладів трудових резервів на території Української РСР (1943-1945 рр.) / О. А. Бомбандьорова // Український історичний журнал. – 1989. – № 10. – С. 73–76.
5. Вейсбланд А. Новые учебные планы / А. Вейсбланд // Производственное обучение. – 1945. – № 5–6. – С. 34–37.
6. Ганапольський О. Р. Історичний огляд становлення та розвитку системи професійно-технічної освіти в Україні / О. Р. Ганапольський // Нові технології навчання : наук.-метод. зб. – К., 2000. – Вип. 28. – С. 183–194.
7. Голованов В. Воспитаем достойное пополнение рабочего класса / В. Голованов // Производственное обучение. – 1950. – № 5. – С. 31–33.
8. Зарецкий А. Теоретическое обучение в ремесленных и железнодорожных училищах / А. Зарецкий // Производственное обучение. – 1941. – № 1. – С. 17–20.
9. Лікарчук І. Л. Управління системами підготовки кваліфікованих робітників в Україні: педагогічний аспект (1888-1998 роки) : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. / І. Л. Лікарчук. – К., 1999. – 475 с.
10. Лобода М. К. Мобілізація некваліфікованих робітників на відбудову важкої промисловості України: соціальний аспект / М. К. Лобода // Сторінки воєнної історії України : зб. наук. праць. – К., 2005. – Вип. 9. – Ч. 3. – С. 259–269.
11. Омеляненко Б. Из истории развития советской профессиональной школы в послевоенные годы (1945–1960) / Б. Омеляненко // Сов. педагогика. – 1979. – № 5. – С. 115–120.
12. Падун Н. Професійна освіта в Україні (1929-1940) / Н. Падун // Шлях освіти. – 1998. – № 4. – С. 51–53.

13. Профтехосвіта України ХХ століття : енцикл. вид. / за ред. Ничкало Н. Г. ; М-во освіти і науки України, Акад. пед.наук України, Ін-т педагогіки і психології проф. освіти. – К. : АртЕк, 2004. – 876 с.
14. Пузанов М. Ф. Очерки истории профессионально-технического образования в Украинской ССР / М. Ф. Пузанов, Г. И. Терещенко. – К. : Вища школа, 1980. – 296 с.
15. Селецький А. Державні трудові резерви : ретроспективний погляд / А. Селецький // Профтехосвіта. – 2010. – № 3. – С. 24–27.
16. Терещенко Г. І. Організаторська діяльність Комуністичної партії по підготовці робітничих кадрів на Україні / Г. І. Терещенко. – К., 1974. – 159 с.
17. Хойнацька Л. М. Підготовка трудових резервів для машинобудівної промисловості України (1943-1950) / Л. М. Хойнацька // Четвертий міжнародний конгрес українців (Одеса, 26-29 серп. 1999 р.): Доповіді та повідомлення. Історія : в 2 ч. – Ч. 2 : ХХ століття. – Одеса-Київ-Львів, 1999. – С. 475–480.

Анотація

Т.В.Ивченко

Источниковая база исследования развития профессионально-технического образования Украины в 40-50-е годы XX столетия

В статье проанализированы основные источники, которые отображают становление и развитие профессионально-технического образования Украины в период 40-50-х годов XX века. Их анализ позволил выявить предпосылки создания системы трудовых резервов, осуществить анализ качественных изменений в учебно-производственной, воспитательной, методической работе в довоенное время, в годы войны, в период возобновления народного хозяйства и наращивания темпов производства после Великой Отечественной войны. Прежде всего, определенное количество авторов затрагивали вопросы реформирования профессионально-технического образования указанного периода, и вносили предложения, относительно использования опыта прошлых лет в период поиска путей современной системы подготовки специалистов рабочих профессий в государстве.

Ключевые слова: система трудовых резервов, квалифицированный рабочий, ремесленное обучение, училище, учебно-производственная, методическая, воспитательная работа.

Summary

T.V.Ivchenko

Source Base for Investigation of the Development of Vocational-Technical Education in Ukraine in 40–50-s of the 20-th Century

Development of the system of vocational training in 40-50-s of the XX century, preconditions of manpower reserves system creation are found out, the analysis of qualitative changes and perfection of industrial practice, educational, methodical work during pre-war time, in days of war, in renewal of a national economy and growth of rates of manufacture in the Great Patriotic War is given. Professional – technical education in Ukraine in 40–50-s of the 20 century is described and the suggestions for its implementation during the current system of workers' training reforms the in the state are represented. Activity and role of special secondary schools in 1940 this considered, efficiency and necessity of the labour on enterprises is proved.

Key words: system of the manpower reserves, vocational training, school, industrial practice, methodical, educational work.

Дата надходження статті: «9» жовтня 2013 р.

УДК 373.5.091.322:001.891

В.І.ІРЗА,
аспірантка
(м.Слов'янськ)

Дослідна робота у загальноосвітніх навчальних закладах як об'єкт історико-педагогічного вивчення

У статті здійснено аналіз існуючих психолого-педагогічних досліджень з проблеми розвитку дослідної роботи у загальноосвітніх навчальних закладах України у другій половині ХХ століття. Розкрито сутність та досліджено зміст поняття «дослідна робота». Проаналізовано дослідження, в яких вивчаються питання змісту, форм та методики дослідної роботи у загальноосвітній школі. Висвітлено теоретичні та практичні особливості використання дослідної роботи у навчально-виховному процесі в різних аспектах: в якості засобу розвитку творчої особистості учня, фактору підготовки до професійного самовизначення, методу стимулювання пізнавальної активності та самостійності дитини, способу формування культури мислення школярів.

Ключові слова: освітні технології, дослідна робота, пізнавальна активність, навчальне дослідження, пошуково-дослідницька діяльність.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Сучасний етап розвитку нашої держави характеризується інтеграцією в європейський освітньо-культурний простір. Продовжуються процеси гуманізації та демократизації освіти; пріоритетними стають нові цінності, зорієнтовані на